

הנימפאון באדריכלות העירונית הרומית

מקורו של הנימפאון בפולחן מעיינות ומקורות מים בתקופה ההלניסטית. מקור השם באמונה היוונית שהנימפות שמרו על מקורות המים הטבעיים ברבים נקרא בלטינית נימפיאה) בצורתו הרומית הנימפאון הינו מבנה מזרקה ציבורי הנימפאון היה יצירה אדריכלית מקורית בת התרבות הרומית אשר שולבה (Nymphaea) על פי רוב ברחובות עמודים במרכז של עיר. בחזיתו של הנימפאון הייתה בריכת מים אשר בתנאי תאורה נאותים, חלקים מהמבנה המפואר השתקפו במימיה. הרומים בחרו במיקומו של הנימפאון על פי צרכי התכנון העירוני וללא קשר למקורות המים הטבעיים. אמת מים הובילה לרוב את המים ממקורותיהם למבנה הנימפאון וליתר חלקי העיר מתקני הנימפיאה נפוצו בערי האימפריה הרומית. בלבנט (אזור סוריה וארץ-ישראל) כמו גם בצפון אפריקה, המתקנים האלה נפוצו החל במאה ה-ב' לספירה והם התאימו לאקלים החם בפרובינקיות הללו. פכפוך המים שזרמו מפתחי צינורות, או לעיתים מפי פסלי דמויות מיתולוגיות, לתוך הבריכה, הפכו את הנימפאון העירוני למוקד שובה לב ומשיב נפש בנוף האורבני. הנימפיאה נמנו על המבנים הסקנוגראפיים באדריכלות הרומית. היו אלה מבנים אשר תכליתם בהצגת חזית אסתטית-עיטורית מפוארת ללא חלל פונקציונאלי מאחוריה ומבלי שהיה צורך שימושי ממשי בהקמתם. מעין קישוטי רחוב בנויים אדריכלות אבן יוקרתית. למתקנים אלה היה עיצוב שהתבסס על מילון צורות ארכיטקטוני מגובש ומוגדר. הנימפיאה לא ניצבו כמונומנט העומד בפני עצמו. הם היוו חלק ממרקם עירוני מתוכנן בקפידה, תוך שהם מחברים בין מכלולים שונים ויוצרים יחד עם מונומנטים נוספים מכלולים אדריכליים מפוארים.

בתמונה: הנימפאון בגרש
צילום: נחום שגיב

בתיאטרון. מתארו של (scaenae frons) חזית הנימפאון דמתה לחזית הסקנה פרונס הנימפאון היה אחיד ברוב ערי האימפריה והוא כלל קיר חזיתי גבוה, על פי רוב בגובה שתי קומות, מקביל לציר הרחוב ומשני צדיו היו על פי רוב אגפים שיצרו מתאר של האות ח"ת. במרכזו של הנימפאון נמצאת גומחה חצי עגולה ומעליה חצי כיפה. יתר חזית המבנה מעוטרת בגומחות חצי עגולות או בנישות רבועות, כפי שהיה מקובל בתיאטרון הרומי. חזית הנימפאון עוטרה בפסלים בעושר רב. עמודים ואמנות, בראשם כותרות מפוארות חילקו את החזית לרצועות נפרדות ונשאו מעליהם את מערכת הקורות שהפרידה בין קומות המבנה. בראש המבנה הוקם לרוב גמלון סורי או גמלון שבור אשר התאים לנישה העגולה למחצה שבמרכז חזית המבנה.

המראה הכולל של חזית הנימפאון הותיר רושם של גודש ועומק אשר הושג בין היתר על ידי משחקי אור וצל וכן על ידי המקצב החוזר של האלמנטים האנכיים והאופקיים בחזית המזרקה.

מילון הצורות הארכיטקטוניות שפרטיו תוארו לעיל, היה בשימוש בכל רחבי האימפריה הרומית ובמרבית המונומנטים בתחומה. הייתה זו אדריכלות אימפריאלית-עולמית הפונה לתושביה בשפת סמלים אחידה, ברורה ומובנת לכל. שפה של עצמה, פאר וביטחון עצמי. הסגנון האימפריאלי כמעט ולא הותיר מקום לביטוי אמנותי ואדריכלי מקומי למרגלות חזית הנימפאון השתרעה בריכת מים רדודה שאורכה כאורך החזית ורוחבה נקבע בהתאם למרחק בין החזית לבין המדרכה הצמודה לרחוב בו ניצב הנימפאון. במקביל למעקה הברכה ניצב לעיתים סטיו עמודים שהיו גבוהים ומרשימים יותר משורת העמודים שהוצבה

לאורך הרחוב. הבלטת העמודים מול הנימפאון הדגישה את מיקומו לאורך ציר הרחוב. כפי שמדרכות העיר היו מוצללות באמצעות תקרה, כך גם הרחבה שבין הרחוב לנימפאון הייתה מקורה והשילוב של הצל עם פכפוך המים הפך את המקום למרחב מועדף על תושבי העיר והמבקרים בה.

לקריאה נוספת:
סג"ל, א' 1995. ארכיטקטורה מונומנטלית בארץ ישראל ובמזרח הרומי. חיפה